

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА УМЈЕТНОСТИ, 26, 2008.

ЧЕРНОГОРСКАЯ АКАДЕМИЈА НАУК И ИСКУССТВ
ГЛАСНИК ОТДЕЛЕНИЯ ИСКУССТВ, 26, 2008.

THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE DEPARTMENT OF ARTS, 26, 2008.

UDK 811.163.4'367.633

Соња НЕНЕЗИЋ*

УПОТРЕБА ПРЕДЛОГА *ПРЕМА* У ЈЕЗИКУ НИКОЛЕ I ПЕТРОВИЋА

Апстракт: У раду се анализира једна синтаксичко-семантичка црта језика Николе I Петровића – ријеч је о употреби предлога *према* и његових обличких варијанти.

Кључне ријечи: *језик Николе I Петровића, према (спрем (а), спрам (а), прам, наспрема, наспрам (а)), генитив, датив, локатив.*

1. У значењу основног предлога *према*, у језику Николе I Петровића, проучаваном на веома обимном и жанровски разноликом корпусу¹, налазимо следеће форме: *прем (а), спрем (а), спрам (а), нас-*

* Асистент на Филозофском факултету у Никшићу

¹ I АУТОГРАФИ (сви се осим писама уз које је друкчије назначено чувају у Архивском одјељењу Народног музеја Црне Горе на Цетињу): **Пјесме** (Пј): Пј 1. без наслова и датума, Фонд Никола I 1864, бр. 118. (Цјелокупна дјела Николе I Петровића Његоша, шест књига, Обод, Цетиње, 1969, даље: ЦДН: Пијмо вино, 27. априла 1859; верзије се разликују, у аутографу почиње са „Пите вино”); Пј 2. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 45. (ЦДН: Црна Гора, 1876); Пј 3. Пћвао самь..., без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. II бр. 3. (ЦДН: 1880); Пј 4. Мојој Добри, 6. јулија 1881, Накнадно инвентарисани разни списи, ф. I, бр. 5; Пј 5. Мојој Царици, без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. II, бр. 3. (ЦДН: 1886); Пј 6. без наслова и датума, једна строфа, Документа без ознаке године, ф. II, бр. 143. (ЦДН: 7. строфа од 17 строфа пјесме „Грехоте”, 1886); Пј 7. без наслова, Париз 19. мај 1891, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 25. (ЦДН: насловљена почетним ријечима „Слава сунцу”); Пј 8. без наслова, Париз, 21. мај 1891, Накнадно инвентарисани разни списи, ф. II, бр. 9-1891. (ЦДН: Српској вили); Пј 9. без наслова, 27. јануара 1892, Разна документа, Књиге предајне бр. XXX до и са бр. XXXVII, бр. 8. Књига предајна бр. XXXVII. (ЦДН: насловљена почетним стихом „У момь Замку надь Морачом”); Пј 10. Драга Мише!, 19. септембра 1900, Фонд

Дјела Николе I, ф. II, бр. 3. (ЦДН: Њ. В. Књагињи Милени); Пј 11. 1860–1901, без датума, Накнадно инвентарисани разни списи, ф. II, бр. 17. (ЦДН: Милени приликом четрдесетогодишњице нашег вјенчања, 27. октобар 1900); Пј 12. Опет Она, октобар 23. 1905, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 27; Пј 13. Мојој Ксенји, 18. јул 1910, Посвета на унутрашњој страни Балканске царице (Нови Сад, 1894, 2. издање), из Ксенијине заоставштине (није објављена у ЦДН); Пј 14. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 31. (ЦДН: Крвави се..., 1915); Пј 15. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 22. (ЦДН: Ђурђевдан, без датума); Пј 16. без наслова и датума (први стих: Ка’ друг мили издишући...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII (без броја), (није објављена у ЦДН); Пј 17. без наслова и датума (првих пет стихова недостаје а за анализу смо узели преосталих петнаест стихова, први од њих: Врзао се тамо амо...), Накнадно инвентарисани разни списи, ф. II, бр. 25. (није објављена у ЦДН); Пј 18. без наслова и датума (од пет строфа једна неупотребљива, први стих: П’ваћу те на гулама...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 47. (није објављена у ЦДН); Пј 19. Њеном височанству Књагињи Милени, без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 26; Пј 20. Мојој Милици и Стани, без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. II, бр. 5; Пј 21. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (ЦДН: Оливера); Пј 22. Ноћна вјежбања, без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес); Пј 23. Кад бих знао..., без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (ЦДН: Пјевао бих...); Пј 24. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (ЦДН: У тај ђердан...); Пј 25. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (ЦДН: Ријеч „народ”); Пј 26. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (ЦДН: Пук у мени жели видјет’); Пј 27. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (ЦДН: На грбачи од народа); Пј 28. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (ЦДН: Знам да срце...); Пј 29. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (ЦДН: Живот може...); Пј 30. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (ЦДН: Кад врлина...); Пј 31. без наслова и датума (први стих: Љубав пука пресилна је...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (није објављена у ЦДН); Пј 32. без наслова и датума (први стих: Јадни народ! Чуј га, чуј га...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (није објављена у ЦДН); Пј 33. без наслова и датума (први стих: Они народ што га плачеш...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (није објављена у ЦДН); Пј 34. без наслова и датума (први стих: Рођено ми срце, веле...; верзија пјесме: Знам да срце...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (није објављена у ЦДН); Пј 35. без наслова и датума (први стих: Задовољство народа је...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (није објављена у ЦДН); Пј 36. без наслова и датума (први стих: Грешни веле „нема неба”...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 46 (нотес), (није објављена у ЦДН); Пј 37. без наслова и датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 47. (ЦДН: Допуна „Посвете” у „Горском вијенцу”); Пј 38. Разговори, без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 9. (није објављена у ЦДН); Пј 39. без наслова и датума (први стих: Смртна казна, ријеч страшна...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 24. (није објављена у ЦДН); Пј 40. без наслова и датума (први стих: И опрости што сад дробне...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 18. (није објављена у ЦДН); Пј 41. без наслова и датума (први стих: Шипчаник је кључ од Скадра...), Недатирана и не-

регистрована документа, ф. I. (није објављена у ЦДН); Пј 42. без наслова и датума (први стих: Зашто човјек да се плаши...), Документа без ознаке године, ф. II, бр. 143. (није објављена у ЦДН); Пј 43. Теразијски пијемонтез, без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. II, бр. 3. (није објављена у ЦДН); Пј 44. без наслова и датума (први стих: Припа' сам се уз планине...), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 32. (није објављена у ЦДН); Пј 45. С белом брадом..., без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 49. (није објављена у ЦДН); Пј 46. Гардино коло, без датума, Фонд Дјела Николе I, ф. II, бр. 3; Пј 47. без наслова и датума (одломак неке пјесме о Соко-Бацу), Фонд Дјела Николе I, ф. II, бр. 4. (није објављена у ЦДН); Пј 48. без наслова и датума (13 катрена из спјева Пјесник и Вила), Фонд Дјела Николе I, ф. IV, бр. 5,6 (прилог). Пј 49. без наслова и датума (27 стихова из драме Књаз Арванит), Фонд Дјела Николе I, ф. VII, бр. 47; **Писма** (Пс): Пс 1. Војводи Петру Вукотићу, без датума, Архив САНУ, Фонд: Наредбе, писма, молбе, извештаји – све за историју Црне Горе 1859-1872, бр. 7116/12; Пс 2. Војводи Петру Вукотићу, без датума, Архив САНУ, Фонд: Наредбе, писма, молбе, извештаји – све за историју Црне Горе 1859-1872, бр. 7116/17; Пс 3. Војводи Петру Вукотићу, без датума, Архив САНУ, Фонд: Наредбе, писма, молбе, извештаји – све за историју Црне Горе 1859-1872, бр. 7116/18; Пс 4. Војводи Петру Вукотићу, без датума (у напомени коју је уз писмо дао архивски радник стоји да је писано, по прилици, у августу 1867), Архив САНУ, Фонд: Наредбе, писма, молбе, извештаји – све за историју Црне Горе 1859-1872, бр. 7116/34; Пс 5. Војводи Петру Вукотићу, без датума (у напомени коју је уз писмо дао архивски радник стоји да је писано преко зиме 1870), Архив САНУ, Фонд: Наредбе, писма, молбе, извештаји – све за историју Црне Горе 1859-1872, бр. 7116/38; Пс 6. Станку Радоњићу, без датума, Сенатски списи, 1868, бр. 206; Пс 7. Руском цару Александру II, На Цетинно 11. децембра 1872, Накнадно инвентарисани разни списи, ф. I, бр. 12; Пс 8. Војводи Петру Вукотићу, Грахово, без датума (ЦДН: децембар 1876), Документа без ознаке године, ф. I, бр. 51; Пс 9. Војводи Петру Вукотићу, Враничке Њиве, 20. Јулија 1884, Разна документа, Књиге предајне бр. XXX до и са бр. XXXVII, бр. 8. Књига предајна бр. XXXVII; Пс 10. Краљу Александру Обреновићу, Беч, 5. Мај 1896, Никола I, 1896; Пс 11. Станку, без датума, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 67; Пс 12. Сину Петру, без датума (писмо од деветнаест малих страница писано у једној свешчници сину Перу да га понесе са собом на школовање у Хајделбергу, на које је пошао 4. 11. 1903), Нерегистрована документа; Пс 13. Војводи Шаку Петровићу, Петак, 1. дек. 1906, факсимил писма објављен у ЦДН; Пс 14. Војводи Симу Поповићу, без датума, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 78; Пс 15. Непознатом сараднику, без датума, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 174; Пс 16. Генералу Митру Мартиновићу, без датума (ЦДН: 15. нов. 1912), Никола I, 1912, кутија III; Пс 17. Њемачком монарху, без датума (вјероватно 1913), Недатирана и нерегистрована документа, ф. I; Пс 18. Г. Сердару Јанку, 8. 9. 1914, факсимил писма објављен у књизи: Душан Ј. Мартиновић, *Дивизијар Митар Бошков Мартиновић (1870-1954)*, Културно-просвјетна заједница, Подгорица 1997, стр. 160; Пс 19. Руском цару, без датума, Никола, 1915, бр. 193; Пс 20. Драгу М. Мартиновићу, 19. септ. 1916, факсимил писма објављен у књизи: *Дивизијар Митар Бошков Мартиновић (1870-1954)*, стр. 137; Пс 21. Драгу М. Мартиновићу, без датума, факсимил писма објављен у књизи: *Дивизијар Митар Бошков Мартиновић*

(1870–1954), стр. 138; Пс 22. Сину Данилу, без датума (вјероватно 1918), факсимил дијела писма објављен у књизи: *Никола Петровић и његов двор, епизод једне срамне владавине* (Збирка аутографских докумената у 18 факсимила), Сарајево, 1919, стр. 10, 11; Пс 23. Сину Данилу, без датума (вјероватно 1918), факсимил дијела писма објављен у књизи: *Никола Петровић и његов двор*, стр. 13; Пс 24. Влади, 27. септ. 1918, факсимил дијела писма објављен у књизи: *Никола Петровић и његов двор*, стр. 17; Пс 25. Господину Министру Предсједнику Краљевске владе с' Дружством, април 1919, факсимил дијела писма објављен у књизи: *Никола Петровић и његов двор*, стр. 23, 24; Пс 26. Министру војном, 27. септ. 1918, факсимил дијела писма објављен у књизи: *Никола Петровић и његов двор*, стр. 26; Пс 27. Кћери Ксенији, 19. октобра 1918, факсимил дијела писма објављен у књизи: *Никола Петровић и његов двор*, стр. 28; Пс 28. Сину Петру, новембар 1918, факсимил дијела писма објављен у књизи: *Никола Петровић и његов двор*, стр. 41; **Телеграми** (Т): Т 1. Унуку Сандру, без датума, Никола I, 1915, бр. 121; Т 2. Њ. Кр. В. Књазу Петру Заступнику Ком. Зетског одреда, без датума, Накнадно инвентарисани разни списи, 1912, ф. II; Т 3. Непознатом лицу, без датума, Документа без ознаке године, ф. II, бр. 142; Т 4. Непознатом лицу, без датума, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 69; Т 5. Г. Пашићу, без датума, Документа без ознаке године, ф. II, бр. 140; Т 6. Г. Командиру Крсту Бошковићу, предсједнику Збора Бјелопавлицког, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 172; **Путописи** (П): П 1. Пут у Цариград 1883, употребљиви дио износи 35 малих страница, Документа без ознаке године, ф. II, бр. 16; П 2. Пут у Цариград 1899, описан на француском а садржи 3 странице текста на српском језику, поклон Димитрија Романова, нерегистровано; П 3. Пут у Петроград у марту 1908, употребљиве 24 мале странице, Никола I, ф. VII, бр. 39; **Говори** (Г): Г 1. Проглас Црногорцима 1908, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 63; Г 2. Проглас војсци и народу црногорскоме (ЦДН: 12. 11. 1915), Никола I, 1915, бр. 116; Г 3. Здравница Књазу Николају Николајевићу, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 84 (ЦДН: 29. 3. 1908); Г 4. Здравница једном од зетова из Русије, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 72; Г 5. Добродошлица представницима руског цара, Никола I, 1910, ф. II, бр. 146; **Мемоари** (М): М 1. Уломак из мемоара, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 73; М 2. Уломак из мемоара, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 75; М 3. Уломак из мемоара, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 76; М 4. Уломак из мемоара, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 88; **Преводи 2 писма** (ППс): ППс 1. од Франца Јосифа, 10. авг. 1910, Никола I 1910, ф. I, бр. 80; ППс 2. од руског цара Николаја, Документа без ознаке године, ф. I, бр. 205; **ШТАМПАНИ ИЗВОРИ**: В – *Вукашин*, уломак из трагедије, Орлић, календар за просту 1867. годину, Цетиње, 1866, стр. 21–31; БЦ – *Балканска царица*, драма у три радње од Николе I, У државној штампарији, Цетиње, 1886 (I издање), стр. 288; ПВ – *Пјесник и Вила* од Николе I, Државна штампарија, Цетиње, 1892 (I издање), стр. 205; Х – *Хајдана* од Николе I, Државна штампарија, Цетиње, 1894 (II издање), стр. 118; СП – *Скупљене пјесме* од Николе I, Књ. црн. државна штампарија, Цетиње, 1894 (друго попуњено издање), стр. 135; ПА – *Потоњи Абенсераж*, по Шатобријану спјевао Никола I, Државна штампарија, Цетиње, 1894 (II издање), стр. 111; КА – *Књаз Арванит*, драмски чин од Николе I, Државна штампарија, Цетиње, 1895 (I издање), стр. 86; НК – *Нова кола* од Николе I, Државна штампарија, Цетиње, 1896 (I издање), стр. 94; НП – *На поноћи* од Н. I.,

према, *наспрам* (*a*). Најзаступљенија је форма с иницијалним консонантом *c* (<из) и финалним вокалом *a*, која на мјесту старијег јата у основи има вокал *e*: *спрема* Пс 12,5; Пс 26; Пс 16,1; Пс 25; Пс 27; П 1,2,9; М 3,5; КА 29; СП 125... Много мање је присутна варијанта без иницијалног *c*: *према* Пј 45; ПВ 192; Х 7; КР 39, КР 59. Прва од двију наведених форми долази и без завршног вокала *a* али врло ријетко: *спремь* П 1,13. Овај предлог у језику Николе I Петровића на мјесту јата *неријетко* има вокал *a*, и то најчешће у форми с иницијалним консонантом *c* а без финалног вокала: *спрам* Пј 8; Пј 44,1; Пс 16,2; Пј 45; ПВ 82; Х 53; КА 51, мада смо издвојили и облике: *спрама* Х 60; НП 7; НК 55 и *прам* П 3,13². Сматра се да је употребу ширег вокала у овом предлогу условила природа сонанта *p*³. Алтернирање вокала *e* и *a* у овом предлогу среће се и код других старијих писаца са црногорског подручја⁴. Форма с вокалом *a* у основи јавља се и у старијим црногорским говорима, али само у комбинацији с почетним *c*⁵.

Варијанте сложене с предлогом *на*: *наспрам* (*a*) ПА 71; ПВ 132; БЦ 127 и *наспрема* НП 5; КА 12; ПВ 102 нијесу честе у језику Николе I Петровића.

К. ц. државна штампарија, Цетиње, 1903, стр. 16; ПС – *Пјесма Светоме Сави од његовог величанства Краља Господара*, Штампано у Краљ. Цр. Државној Штампарији, Цетиње, 1912, стр. 13; Г 6 – *Прокламација књаза Николе Херцеговцима јуна 1876. године* (посебан отисак); Г 7 – *Бесједа Његовог Краљевског Височанства Књаза Господара приликом проглашења државних рефорама на Никољдан 1902. године* (посебан отисак); Г 8 – *Опроштајна ријеч Његовог Краљевског Височанства Краља Господара на гробу војводе Петра Вукотића*, 19. 1. 1903. (посебан отисак); Г 9 – *Моме драгоме народу*, на Велики Госпођин-дан 1910. године (посебан отисак); Г 10 – *Црногорци*, Глас Црногорца, Цетиње, 27. јуна 1913; ПРЕПИСИ: КР – Како се ко роди, Фонд Дјела Николе I, ф. IV, стр. 169; Мп – Мемоари, Фонд Дјела Николе I, ф. III, 479 листова.

² У облику *прама* познат је неким херцеговачким говорима (Асим Пецо, *Говор источне Херцеговине*, СДЗб, XIV, Београд, 1964, 39).

³ М. Malecki, *Još o razvoju ě > a u srpskohrvatskom jeziku*, ЈФ, XI, Београд, 1931, 217–219.

⁴ Петар I употребљава овај предлог само без почетног *c*, а подједнако често има облике са вокалима *e* и *a* на мјесту старог јата (Бранислав Остојић, *Језик Петра I Петровића*, ЦАНУ, Посебна издања, Књига 8, Одјељење умјетности, Књига I, Титоград, 1976, 71). Петар II употребљава *прам* (*a*) и *прем* (*a*), као и *спрам* (*a*) и *спрем* (*a*) (Михаило Стевановић и др., *Речник језика Петра Петровића Његоша, књига друга П–Ш*, САНУ, ЦАНУ, Вук Караџић, Народна књига, Обод, Просвета, СКЗ, Београд, 1983, 124, 144, 328, 329).

⁵ Митар Пешикан, *Староцрногорски средњокатунски и љешански говори*, СДЗб, XV, Београд, 1965, 193; Бранко Милетић, *Црмнички говор*, СДЗб, IX, Београд, 1940, 446.

2. Предлог *према*, односно његове обличке варијанте у језику Николе I Петровића најчешће се слажу с генитивом, затим с локативом а најређе с дативом. С генитивом је најраспрострањенија варијанта *спрам (а)* Пј 44; ПВ 20; Х 60; НП 7..., нешто ређе *спрема* КА 29; СП 125, док *према* налазимо само у препису драме *Како се ко роди* (КР 39). Широку употребу форми *спрам (а)* и *спрем (а)* с генитивом М. Стевановић је запазио и у новијој књижевности српскохрватског језика⁶. Варијанте *наспрема* и *наспрам (а)* Никола I употребљава само с генитивом. Са дативом налазимо *према* Мп 28, *спрема* Пс 16,1, *прам* П 3,13 и *спрам* ПА 34, док се с локативом у готово подједнаком броју примјера слажу *према* Пј 45; ПВ 192; Х 7 и *спрам* Пј 45; ПВ 82.

3. У нашем корпусу предлог *према* (као и његове варијанте) најчешће означава мјесто на супротној страни од појма с именом у генитиву, а нешто ређе и правац или путању кретања, што одговара његовој употреби у старијим црногорским говорима⁷ и језику старије црногорске књижевности⁸, а није у складу са нашим савременим књижевним језиком, гдје у тим значењима долази локатив, односно датив:

– Јадни Вележ ка' рањеник/ Сједи сјетно *спрам* *Мостара* Пј 44,
Словеначке мртве страже/ *Спрам* *запада* која бдије,/ Жље се сјећа... ПВ 20, Зета *спрема* *силе Мехмедове*/ Као до сад неће стати сама КА 29, А што Скадар на клисури/ *Спрема* *нас* се они зори КА 37, Од када је свијет настануо/ И за човјек *спрам* *чојка* стануо КА 51, Са врх била од Будоша,/ *Спрам* *Никшићског б'јела града*,/ Шемлук чета учинила Х 53, С једне стране остала му/ Ц'јела варош и чаршија; / *Спрама* *себе*, пут *Острога*,/ Сва *Никшићска* просторија... Х 60, *Спрам* *иконе*, што висаше/ Ето тамо о дувару,/ И *спрам* *храма* светог Ђорђа,/.../ Заклео се ... СП 68, Него што се оно диже/ *Спрема* *мене* у мрак густе?. СП 125, С побожношћу *спрама* *врата*/ Светога је храма стао НП 7, но по вас дан сједи *према* *ње* КР 39, Кад жена сједи *према* *домаћина* КР 59...;
– Па с племеном да окрене/ Негдје тамо *спрама* *Зете* Х 12, Па *спрам* *тога скромног крста*/ Вране очи дигла била! Х 69, Нешто му се учинило/ *Спрам* *мјесеца* да прелеће Х 62...

⁶ Б. Милетић, *Црмница*, 519; Лука Вујовић, *Мрковићки дијалекат*, СДЗБ, XVIII, Београд, 1969, 297.

⁷ Б. Остојић, *Петар I*, 213; Данило Вушовић, *Прилози проучавању Његошева језика*, Библиотека ЈФ, Београд, 1930, 50.

⁸ Б. Остојић, *Петар I*, 213; Данило Вушовић, *Прилози проучавању Његошева језика*, Библиотека ЈФ, Београд, 1930, 50.

Варијанта *наспрема* у мјесном значењу иде са енклитичким генитивним обликом повратне замјенице сваког лица *себе*:

Бијеле је њеке слике/ Опазио *наспрема се* НП 5, *Кад бој гледа наспрема се* КА 12, *Ја их гледам сад ће језде/ Наспрема се у гомиле* ПВ 102, уз ријетке изузетке: и живо примакне се коџи таман̄ *на спрамъ саміехъ врата* исте П 1,24.

4. Иста конструкција у језику Николе I има и поредбено значење, што је, такође, уобичајено у старијим црногорским говорима⁹ и језику старије црногорске књижевности¹⁰:

... та круна што је/ *Спрам силне*, јадна, љубави *моје?! БЦ 31*, Што је Ловћен *спрам Балкана? БЦ 69*, Перуна кћер сам, проста племића,/ *Од мале куће спрам Црнојевића БЦ 127*, *Спрам природе величине,/ .../ Свака друга величина/ За њега је мала, танка! Х 11*, То је ништа *спрам Гренаде! ПА 6*, Али *спрама великога/ Његове су моћи кратке НК 55...*

Док је у претходним примјерима означено поређење по неједнакости, у примјерима: *Врх свега је отечество,/ А оно је спрема неба! ПВ 183*, *А спрема земље*, каквог је стања,/ *Доста је блага, доста имања БЦ 23*, изражено је поређење по једнакости.

5. Предлог *према*, односно његове варијанте, с генитивом имају и значење намјене, чиме се Никола I још једном ослања на стање у старијим црногорским говорима¹¹ и у језику старијих црногорских књижевних стваралаца¹²:

– Јер дивно *спрам Књагиње/ Завидљива да си била Пј 8*, *А спрам мене ка' спрам сестре/ Нек' те таква љубав веже! ПА 83*, *А твој злочин спрама дома/ Љубав моју не угуши! БЦ 278*, *Страст љубави спрама Станка БЦ 286*.

И варијанта сложена с предлогом *на* повремено има значење намјене:

У свом срцу хранио је/ *Мржњу наспрам невјерника! ПА 71*, *Из неке можда мрзости старе/ Наспрама мајке моје покојне БЦ 127*, *Без љубави на спрам Неде ПВ 132...*

Са становишта нашег савременог књижевног језика, употреба предлога *према* с генитивом у било ком значењу сматра се застарје-

⁹ Б. Милетић, *Црмница*, 519; Ј. Вујовић, *Мрковићи*, 297.

¹⁰ Позната је и језику осталих Петровића (Б. Остојић, *Петар I*, 213; Д. Вушовић, *Прилози*, 50–51).

¹¹ М. Пешикан, *СК-Љ*, 193; Б. Милетић, *Црмница*, 519.

¹² Д. Вушовић, *Прилози*, 51.

лом и дијалекатском, што вриједи и за његове варијанте *спрам* (а) и *спрем* (а), и поред њихове нешто шире употребе¹³.

6. Предлог *према* (и његову варијанту *спрам*) Никола I у просторном и поредбеном значењу употребљава и са локативом, мада доста ређе него с генитивом:

– Кад је мирно *према сунцу*/ На висове он сједио Пј 45, *Пре-ма њима* Бан Страхињић/ И Орловић Павле стоју; ПВ 192, Она мала горска снага што се диже *према нама*! Х 7, Ти се Ђура с' *прам Зворнику*/ Теке само сад одмараш Пј 45, Незнабожном трону мјеста/ *Спрам хришћанском* било није ПВ 82...

– Што су борбе, што су муке, /*Према оним*, што очева/ Савише нам за дом руке?! Х 44.

Оваквом употребом језик Николе I одваја се једним дијелом од већине старијих црногорских говора¹⁴ и језика старије црногорске књижевности¹⁵ а приближава нашој савременој књижевнојезичкој норми¹⁶. У језику Вука Караџића овај предлог се, такође, јавља у конструкцији с генитивом и у просторном и у поредбеном значењу, али неупоредиво ређе него с локативом¹⁷.

7. У језику Николе I предлог *према* (као и поједине његове варијанте) с дативом има једино значење намјене:

¹³ М. Стевановић, *Савремени II*, 353–356.

¹⁴ За предлог *према* само с генитивом в.: М. Пешикан, *СК-Љ*, 193; Б. Милетић, *Црмница*, 641, 645; Михаило Стевановић, *Источноцрногорски дијалекат*, ЈФ, XIII, Београд, 1933–1934, 109; Л. Вујовић, *Мрковићи*, 297. У бјелопавлићком говору овај предлог се слаже и са генитивом, и са дативом, и са локативом (Драго Ђупић, *Говор Бјелопавлића*, СДЗБ, XXIII, Београд, 1977, 157).

¹⁵ Владика Данило, Петар I, М. Миљанов, С. М. Љубиша и В. Поповић међу предлозима који иду с локативом немају предлог *према* (Александар Младеновић, *Језик владике Данила*, Матица српска, Нови Сад, 1973, 174–175; Б. Остојић, *Петар I*, 223; Рајка Биговић-Глушица, *Језик Марка Миљанова*, Културно-просветна заједница, Подгорица, 1997, 225; Маго Пижурица, *Употреба надежа у језику Стјепана Митрова Љубише и Вука Поповића*, Прилози проучавању језика, књ. 5, Нови Сад, 1969, 225–232). Једино су М. Стевановић код Његоша и проф. Остојић код Даковића запазили по неколика примјера овог предлога с локативом, код првог и у просторном и у поредбеном значењу, а код другог само у просторном (М. Стевановић, *Речник II*, 144, 145; Бранислав Остојић, *Језик Мемоара војводе Анта Даковића*, НИО УР, Никшић, 1989, 168).

¹⁶ М. Стевановић, *Савремени II*, 354.

¹⁷ Михаило Стевановић, *Језик у Вукову делу и савремени српскохрватски књижевни језик*, ЈФ, XXVI, 1–2, Београд, 1963–1964, 115–116; Љубомир Поповић, *Надежна синонимика у језику Вука Стефановића Караџића*, НЈ, XIV, 2–3, Београд, 1964, 110.

... коју ти налажу љубав *спрема* домовини и *спрема* мене Пс 16,1, А наклоњен *спрам* Арану ПА 34, о доброти и пажњи цара и царице *прам* мени П 3,13, Љубав ми је *према* тебе расла В 25, и мудро владање Књаза Николе *према* сусједној му Аустрији Мп 28...

Независно од значења, овај предлог се у језику старијих црногорских писаца никако или изузетно ријетко слаже с дативом¹⁸, а сличну ситуацију у том погледу налазимо и у већини старијих црногорских говора¹⁹. Једино је у црмничком говору употреба предлога *према* с дативом сасвим обична²⁰.

8. Неке од наведених предложних варијанти повремено с генитивом имају значење супротности, у вриједности предлога *против*: Зета *спрема* силе Мехмедове/ Као до сад неће стати сама КА 29, За род р'ват *спрам* крвника ПВ 28, *Наспрама* смрти здружимо силе БЦ 183.

9. И на крају, на основу изнесеног закључујемо да употреба предлога *према* (и његових обличких варијанти) у језику Николе I Петровића припада његовим, иначе бројним цртама у којима се укрштају дијалекатске особине и особине заједничке са данашњим књижевним језиком. Наиме, употреба предлога *према* с генитивом, у свим забиљеженим значењима: просторном, поредбеном или значењу намјене, сматра се архаичном и дијалекатском језичком карактеристиком, док ширење његове употребе на датив и локатив представља приближавање савременом књижевнојезичком узусу.

¹⁸ Од предлога који иду с дативом у Љубишином и Поповићевом језику М. Пижурица наводи само предлог *к* (М. Пижурица, *Љубиша и Поповић*, 198). Међу предлозима с дативом у Његошевом језику Д. Вушовић не наводи *према* (Д. Вушовић, *Прилози*, 52), као ни М. Стевановић у *Речнику Његошевог језика* (М. Стевановић, *Речник II*, 144, 145). Проф. Б. Остојић у језику Петра I налази само један примјер предлошкопадежне везе *према* + датив, и то у значењу намјене (Б. Остојић, *Петар I*, 216). Тако је ријетка и у језику М. Миљанова (Р. Биговић-Глушица, *Миљанов*, 267).

¹⁹ М. Пешикан, *СК-Љ*, 193; М. Стевановић, *Источноцрн.*, 109; Ј. Вујовић, *Мрковићи*, 297.

²⁰ Б. Милетић, *Црмница*, 519.

Sonja NENEZIĆ

THE USE OF THE PREPOSITION *PREMA* (*TOWARD*) IN THE LANGUAGE OF
NIKOLA I PETROVIĆ

Summary

This paper analyzes the use of the preposition *prema* – *towards* (and its form variants) in the language of Nikola I Petrović. The analysis has shown that this characteristic is one of the numerous linguistic characteristics of the Montenegrin prince and king, in which dialect expressions are combined with the expressions of what we may call contemporary standard language. Namely, the use of the preposition *prema* (*toward*) with the genitive case, in all recorded meanings: spatial, comparative or semantic, is considered to belong to the dialect and is archaic, while the extension of its use to the dative and the locative cases represents nearing to the contemporary standard language.